

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди**

БАТРУН Ірина Володимирівна

УДК 37.032(477)(09)

**ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО ЖИТТЯ В ТВОРЧІЙ
СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник** – кандидат педагогічних наук, доцент
Бугаєць Наталя Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
доцент кафедри хореографії.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Герасименко Лариса Віталіївна,
Кременчуцький національний університет
ім. Михайла Остроградського, професор
кафедри психології, педагогіки та філософії;
- кандидат педагогічних наук, професор
Сипченко Валерій Іванович, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний
університет», завідувач кафедри педагогіки
вищої школи.

Захист відбудеться «20» лютого 2018 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Алчевських, 29, ауд. 216, м. Харків, 61002.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий «19» січня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Штефан Л.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток нових економічних механізмів, глибока політична та культурна криза, яка охопила Україну, висуває до людини більш високі вимоги відносно рівня освіченості, вміння адаптуватися в суспільстві, здатності до трудової діяльності. Усі ці процеси не оминули стороною і освітньо-виховну систему, примушуючи органи влади шукати нові шляхи виховання всебічно розвиненої особистості, готової до життя. З огляду на це, великого значення набуває проблема підготовки школярів до життя, оскільки саме у цьому віці відбувається формування уявлень людини про сім'ю, працю, громадянський обов'язок, патріотизм. Виходячи з цього, завдання сучасної освіти полягає у вихованні та підготовці відповідальної особистості, яка здатна вільно існувати в сучасному соціумі, самостійно розв'язувати різноманітні завдання в нестандартних умовах сьогодення, активно та продуктивно творити, працювати та відпочивати.

Про необхідність підготовки дитини до життя наголошується в таких державних документах, як Концепція громадянської освіти і виховання (2012 рік), Закон України «Про загальну середню освіту» (2012 рік), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2016 рік), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період з 2012 до 2021 року, в яких підкреслюється, що підготовка учнів до життя передбачає «виховання молоді особистості-працелюба, яка б гармонійно поєднувала навчання із суспільно-корисною і продуктивною працею».

Докорінна реформа, розпочата МОН України, яку докладно висвітлено в Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» передбачає відхід від традиційної моделі педагогічної системи із властивими їй установками на збільшення обсягу знань, універсалізацію методів і форм навчальної діяльності, неможливість реального урахування особистісних особливостей учнів та актуалізує необхідність побудови такого освітнього процесу школи, у якому «...навчання розглядається на рівні людських стосунків, відчуття духовного світу кожної дитини», осмислення ролі людини як «творця власних знань», стрижнем якого є духовно-моральний орієнтир.

Дієву допомогу щодо підготовки школярів до життя, формування у дітей інтересу до праці може надати вивчення та творче використання педагогічних ідей та досвіду В. О. Сухомлинського.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічної літератури дозволяє дійти висновку, що широкий спектр актуальних проблем, висвітлених у педагогічних працях та втілених у практичну діяльність В. О. Сухомлинським, вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними

вченими. Так, проблемі виховання особистості школяра, громадянина, сім'янина та працівника у педагогічній творчості В. О. Сухомлинського були присвячені праці О. Савченко («Проблема мети формування особистості у спадщині В. О. Сухомлинського»), В. Хайруліної («Бачити в учневі особистість: творча спадщина В.О. Сухомлинського»), Г. Бондаренко («Про формування творчої особистості молодшого школяра засобами слова»), М. Боришевського («Про виховання особистості»), М. Богуславського («Школа самореалізації особистості у трактуванні В. О. Сухомлинського»), Н. Ликова («Народно-педагогічний досвід В. О. Сухомлинського у виховання особистості»), В. Петренко («Сухомлинський В. О. про патріотичну вихованість особистості»), М. Скрипника («Педагогіка особистості Василя Сухомлинського»), О. Топузова («Сучасний підхід до розвитку творчої особистості за поглядами В.О. Сухомлинського»), Т. Голованова («Гендерні аспекти виховання особистості в творчості В. О. Сухомлинського»), І. Киричук («Формування особистості школяра в умовах родинного виховання за В. О. Сухомлинським»), В. Кузя («Школа В. О. Сухомлинського – школа самовираження особистості учня»), О. Платонова («Проблема особистісного виховання у творчій спадщині В. О. Сухомлинського»), С. Соколовського («В. О. Сухомлинський про принципи трудового виховання учнів»), І. Веремійчика («Використання спадщини В. О. Сухомлинського у трудовому вихованні школярів»), Н. Ангелуца («Проблема трудової підготовки молоді у творчості В. О. Сухомлинського»), Н. Калініченко («Використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з трудового виховання школярів в роботі сільської школи»), М. Мухіна («В. А. Сухомлинский о роли труда в развитии личности»), О. Макарчука («Продуктивна праця у досвіді В. О. Сухомлинського»), Т. Челпаченко («Традиции трудового воспитания В. А. Сухомлинского как фактор духовного развития личности школьников») та інші. Проте проблема підготовки школярів до життя потребує більш глибокого та детального вивчення, адже погляди відомого павлиського педагога на теоретичну й практичну підготовку школярів до життя представлено в публікаціях дослідників фрагментарно, аспектно.

Доцільність дослідження зумовлена й потребою розв'язання суперечностей, які наявні у теорії та практиці підготовки школярів до життя: між об'єктивною потребою розв'язання проблеми підготовки до життя та недостатньою спеціальною підготовкою педагогічних кадрів для її здійснення; між накопиченим цінним досвідом минулого щодо вирішення цієї проблеми та недостатнім його вивченням і творчим використанням у системі освітньої практики.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, відсутність системного вивчення і окремого аналізу теоретичних питань і досвіду

В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя, необхідність подолання існуючих суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Проблема підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського».**

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами й темами. Дисертацію виконано в руслі науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди згідно з науковою темою «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК №1-200199u004104).

Тему дослідження затверджено вченою радою ХНПУ імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 26.04.2013 рік) та узгоджено в міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 18.06.2013 рік).

Мета дослідження полягає в систематизації теорії та узагальненні досвіду В. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя для творчого використання його ідей у сучасних умовах.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми підготовки школярів до життя у сучасній педагогіці.
2. Систематизувати теоретичні ідеї В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя.
3. Узагальнити зміст, форми і методи підготовки школярів до життя в Павлівській середній школі.
4. Окреслити перспективи використання творчої спадщини В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя у сучасних загальноосвітніх закладах України.

Об'єкт дослідження – творча спадщина В. О. Сухомлинського.

Предмет дослідження – теорія та практика підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського.

Для досягнення мети і вирішення завдань використовувався **комплекс методів дослідження:**

- науково-теоретичні: аналіз, систематизація, класифікація, аналогія, порівняння, заставлення та узагальнення історико-педагогічних джерел, матеріалів педагогічних видань досліджуваного періоду для формування наукового апарату дослідження, виявлення суті основних понять, систематизації поглядів науковців на проблему підготовки школярів до життя у творчій спадщині В. О. Сухомлинського, узагальнення досвіду з проблеми дослідження;

- науково-історичні: джерелознавчий та історіографічний аналіз, метод періодизації з метою вивчення творчої спадщини В. О. Сухомлинського на різних етапах розвитку суспільства;

- прогностичні: для вивчення тенденції та перспектив творчого використання ідей та досвіду В. О. Сухомлинського в умовах сьогодення;
- пошуково-бібліографічний: для вивчення аналізу досліджуваної проблеми в послідовності та динаміці.

Використання означених методів сприяло об'єктивності результатів дослідження.

Джерельну базу дослідження становили:

- архівні матеріали: Центрального державного історичного архіву України (ЦДІА), фонду В. О. Сухомлинського, Державного архіву Кіровоградської області (ДАКО), Державного архіву Харківської області (ДАХО), Павлиського меморіально-педагогічного музею В. О. Сухомлинського;
- спадщина В. О. Сухомлинського, фонди Харківської наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;
- періодичні видання 1948-1970 рр., зокрема «Радянська школа», «Народное образование», «Советская педагогика», «Воспитание школьников», «Учительская газета», «Радянська освіта» тощо;
- науково-методичні, історико-педагогічні джерела: підручники з педагогіки, психології; науково-педагогічна література, а також публікації з тематики, суміжної з досліджуваною проблемою;
- законодавчі та нормативні документи органів державної влади України: закони України «Про загальну середню освіту» (2012 р.), «Концепція громадянської освіти і виховання» (2012 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період з 2012 до 2021 р.;
- наукові праці (монографії, дисертації, статті) дослідників із галузей філософії, психології, історії та теорії педагогіки щодо проблеми підготовки школярів до життя, матеріали міжнародних наукових конференцій;
- довідкова та бібліографічна література.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1948 по 1970 рр. – час керівництва В. О. Сухомлинським Павлиською середньою школою.

Нижня межа (1948 р.) характеризується зверненням В. О. Сухомлинського до питань про необхідність всебічного виховання особистості з метою підготовки учнів до життя.

Верхня межа (1970 р.) обумовлена зростанням політичної активності громадянина, відродженням демократичних принципів у суспільстві, що зумовило потребу створення нової освітньої системи. Саме в цей час В. О. Сухомлинський переходить від парадигми «школи навчання» до

парадигми трудової школи як основи розвитку дітей та підготовки їх до життя.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісний аналіз теорії та практики підготовки вихованців до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського:

- визначено історичну періодизацію досліджень, у яких творча спадщина В. О. Сухомлинського розглядається як унікальне соціально-педагогічне явище, що дає змогу активно та цілеспрямовано готувати молоде покоління до дорослого життя;

- схарактеризовано теоретичні положення В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя, зокрема, досліджено еволюцію педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського, яка сприяла трансформації моделі підготовки школярів до дорослого життя від «школи знань» до моделі трудової школи як основи підготовки учнів до життя; розкрито складові поняття «підготовка школярів до життя», що характеризується як процес формування цілісної особистості, яка утворює єдність фізичних, психічних, духовних та соціальних і національних характеристик, спроможних до ефективного виконання соціальних, особистих, професійних функцій, готової до постійного саморозвитку та самовдосконалення протягом усього життя; визначено особливості підготовки школярів до життя на різних етапах шкільного виховання та навчання, які слід розглядати як цілеспрямований поетапний процес формування гармонійної особистості, яка може успішно соціалізуватися у дорослому житті, зайняти позицію громадянина, працівника, батька й матері, які відповідають потребам суспільства та самої людини;

- узагальнено форми і методи підготовки школярів до життя в Павлівській середній школі (бесіда, система самоосвіти й самовиховання, експерименти);

- виділено елементи педагогічної системи В. О. Сухомлинського, які у своїй сукупності створюють належні педагогічні умови для підготовки школярів для дорослого життя, якими слід уважати виховання освіченої людини-громадянина, майбутнього працівника, майбутніх батьків, особистісне виховання школярів;

- окреслено перспективи використання досвіду В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до творчого життя в сучасних загальноосвітніх закладах України (переорієнтація освітнього процесу від моделі «школи учня» до «школи мислення»; розуміння навчання як етапу насиченого процесу самостійного пошуку знань і визначення ефективності патріотичного виховання; виховний характер навчання; визначення місця і ролі вчителя в процесі побудови суб'єктно-суб'єктної взаємодії дорослого й школяра та деякі ін.).

Уточнено суть поняття «проблема підготовки школярів до життя» у творчій спадщині В. О. Сухомлинського.

Подальшого розвитку набули питання становлення проблеми підготовки школярів до життя, обумовлені соціально-економічними, суспільно-політичними та організаційно-педагогічними чинниками.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що виявлені та схарактеризовані форми і методи підготовки вихованців до життя у педагогічній діяльності В. О. Сухомлинського, можна буде використовувати у сучасній педагогічній практиці та роботі середньої школи.

Результати проведеного дослідження визначаються *розробкою* спецкурсу для студентів вищих педагогічних навчальних закладів і науково-методичного забезпечення курсу історії педагогіки. Зазначені матеріали було апробовано автором при читанні лекцій та проведенні семінарських занять зі студентами II курсу історичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Висновки та результати, викладені в дисертаційному дослідженні, *впроваджено* в навчально-виховний процес історичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 11 від 21.06. 2016 р.) та в позаурочну діяльність Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 129 (довідка про впровадження № 5 від 27.05. 2016 р.)

Теоретичні положення, висновки, фактичний та історико-теоретичний матеріал *доцільно використовувати* для підготовки лекцій, розробки семінарських, практичних (лабораторних) занять, у процесі вивчення курсів «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», підготовці студентами курсових і магістерських робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та висновки проведеного дослідження доповідалися і обговорювалися на засідання кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2011-2016 рр.); на V міжнародних та XIX Всеукраїнських читаннях у м. Донецьку (2012 р.), на VI міжнародних та XX Всеукраїнських читаннях у м. Кіровограді – Павлиші (2013 р.), на міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 125-й річниці від дня народження А. С. Макаренка у Нижньому Новгороді (2013 р.), на XV міжнародній науково-практичній конференції «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» в м. Києві (2013 р.), на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти в Україні» в м. Харкові (2014 р.), на VIII Міжнародній науково-практичній конференції і XXII Всеукраїнських педагогічних

читаннях «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» в м. Херсоні (2015 р.), на I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика», присвяченій 160-річчю від дня народження С. Русової в м. Івано-Франківську (2016 р.), на IX Міжнародній науково-практичній конференції та XIII Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Щоб у серці жила Батьківщина» в м. Луцьку (2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дослідження відображено у 16-ти одноосібних публікаціях, із них: 8 статей у провідних фахових та наукометричних виданнях України, 7 – у матеріалах наукових конференцій, 1 – у зарубіжному періодичному виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 184 найменувань), архівних матеріалів (26). Загальний обсяг роботи становить 182 сторінки, із них основного тексту 163 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність розробки проблеми підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення здобутих результатів, окреслено хронологічні межі та схарактеризовано джерельну базу, відображено форми апробації результатів дослідження.

У **першому розділі «Теоретичні питання підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського»** проаналізовано стан дослідження проблеми «підготовка школярів до життя» в сучасній педагогічній науці, визначено суть поняття, яке вивчається, систематизовано теоретичні ідеї В. О. Сухомлинського щодо проблеми підготовки учнів до життя.

Установлено, що у зміст поняття «підготовка до життя» В. О. Сухомлинський вкладав виховання людини, особистості, громадянина, працівника та майбутнього батька або матері. Аналіз педагогічної спадщини педагога, зокрема праць: «Як виховати справжню людину», «Народження громадянина», «Виховання обов'язку», «З чого починається громадянин», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», свідчить, що у центрі уваги В. О. Сухомлинського було виховання людини – творця, всебічно розвиненої особистості, котра відчуває гордість за свої успіхи. У поставленій ним меті – підготовка до життя, – гармонійно поєднуються, з одного боку, формування людини як суспільної істоти, як сукупності відповідних суспільних відносин, від

об'єктивного впливу яких залежить становлення її духовного світу, виконання нею певних зобов'язань перед суспільством, а, з іншого, розвиток людини як особистості, відносно автономної, вільної у своєму виборі, як неповторної індивідуальності, як суб'єкта свого власного життя, власної самореалізації саме в тій діяльності, де вона може виявити себе в найкращому вигляді, розкрити свої потенційні духовні сили і творчі здібності на благо суспільства.

Аналіз науково-педагогічної літератури, періодичних видань та дисертаційних праць дав можливість визначити ступінь наукової розробленості проблеми підготовки школярів до життя. Науковий інтерес викликали праці І. Беха, Н. Калініченко, В. Кременя, Б. Наумова, О. Савченко, О. Сухомлинської та інших науковців. У процесі наукового пошуку було встановлено, що проблема підготовки школярів до життя порушувалась вченими поверхово та вивчена недостатньо. Доцільно звернути увагу на те, що цю проблему слід розглядати в сукупності таких компонентів, як підготовка дитини до життя шляхом сімейного, трудового та громадянського виховання.

На основі опрацювання історико-педагогічних джерел, наукової літератури, періодичних видань з'ясовано, що витoki проблеми підготовки школярів до життя беруть свої корені ще з давніх часів, а сьогодні набувають все більшої актуальності.

Особливе місце у творчій спадщині В. О. Сухомлинського з огляду на проблему підготовки школярів до життя займає ідея самоутвердження. Дати дитині радість творення, радість праці, праці на благо людей – це і є справжня мудрість любові до дітей, – стверджував В. О. Сухомлинський. Особливості виховання працьовитості у підлітків докладно висвітлено у численних працях педагога («Про трудове виховання», «Завдання у вихованні дітей», «Павлиська середня школа», «Природа, праця, світогляд», «Сто порад учителеві» тощо). Уперше ця проблема була піднята педагогом у його роботі «Трудове виховання в сільській школі» (1957 р.), у якій вчений довів, що педагогічно організована праця виступає ефективним засобом виховання й підготовки учнів до дорослого життя. У практичній роботі з дітьми та підлітками це означає, що праця є основою інтелектуального, морального, естетичного, емоційного, фізичного розвитку, становлення ідейної цивільної особистості.

Важливим моментом системи підготовки майбутнього працівника у В. О. Сухомлинського є положення про те, що праця дозволяє найбільш повно і яскраво розкрити природні задатки і схильності дитини. Аналізуючи готовність дитини до трудового життя, слід думати, підкреслював педагог, не лише про те, що вона може дати для суспільства, але й про те, що праця дає особисто дитині.

Проведений аналіз праць В. О. Сухомлинського доводить, що

першочергового значення педагог надавав організації підготовки учнів до життя в навчальному процесі. Зазначимо, що сама ж школа В. О. Сухомлинського – це модель «трудої школи», яка орієнтується на виховання особистості, здатної на засадах трудової діяльності самовдосконалюватися, самовиражатися, активно включатися в доросле життя.

Слід звернути увагу на те, що підготовку дитини до життя шляхом залучення до праці, В. О. Сухомлинський здійснював, перш за все, як виховання любові до праці, до людей праці. Він підкреслював, що дитина, перш ніж зрозуміти суспільне значення праці, повинна відчувати, що без праці неможливе життя, що праця дає радість, повноту духовного життя.

Підготовка школярів до життя за В. О. Сухомлинським неможлива без сімейного виховання. Аналізуючи досвід сімейного виховання дітей, видатний український педагог довів, що сім'я з існуючими в ній взаєминами між батьками і дітьми – перша школа інтелектуального, морального, естетичного, фізичного і трудового виховання.

За глибоким переконанням В. О. Сухомлинського, сім'я повинна бути основною школою виховання моральних почуттів у дітей, а це значить – формувати моральні уявлення і у сфері сімейного життя, головною частиною якої є виховання дітей.

Аналіз творчої спадщини В. О. Сухомлинського дозволяє зробити висновок, що педагог філософські розглядав найважливіші аспекти соціалізації дитини в умовах сім'ї, роль сім'ї в залученні дитини до цінностей суспільства і в формуванні сім'янина. Він справедливо вважав, що «...до материнського і батьківського обов'язку необхідно готувати мало не з колиски, а виховання гарної матері і гарного батька – це, по суті, рішення доброї половини всіх завдань школи».

Отже, творча спадщина В. О. Сухомлинського спрямована на майбутнє, на оволодіння мистецтвом життя.

У процесі наукового пошуку також з'ясовано, що в основі творчої діяльності В. О. Сухомлинського провідним завданням визначено виховання громадянина-патріота, складовими якого виступають: формування національного світогляду, морального, естетичного і фізичного виховання.

Доведено, що педагогічна концепція видатного українського педагога стосовно проблеми підготовки школярів до життя поклала початок новій філософії соціального виховання, що спирається на гуманістичну сутність ідеї педагогічної взаємодії, взаємин у системах «учитель (дорослий) – учень (дитина)». Педагогіка В. О. Сухомлинського накреслила доміанти виховання в системі середньої освіти – навчити дитину мислити, творчо використовувати здобуті знання, навчити її повноцінно та продуктивно жити, створивши сприятливі умови для її

самореалізації в майбутньому житті. Саме тому вирішення глобальних проблем підготовки особистості до життя в XXI тисячолітті сучасні педагоги пов'язують з гуманістичною педагогікою видатного українця.

У другому розділі «Досвід підготовки школярів до життя у Павлиській загальноосвітній школі» узагальнено форми і методи підготовки школярів до життя в Павлиській середній школі та розкрито перспективи використання досвіду В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя у сучасних загальноосвітніх закладах України.

Уважно слідкуючи за розвитком педагогічної науки, за соціально-політичними змінами в суспільстві, за тими суспільними потребами, які висуваються на перший план самим життям, В. О. Сухомлинський адаптував свою концепцію розвитку особистості до потреб сучасності, на практиці довів можливість формування особистості, яка входить у доросле життя вже готовою до участі у суспільних, трудових, політичних, творчих і наукових процесах.

Установлено, що виховання громадянина в Павлиській загальноосвітній школі відбувалося на уроках та в позаурочній роботі. В. О. Сухомлинський прагнув до того, щоб підліток, юнак бачив життя своєї Вітчизни поглядом громадянина, кровно зацікавленого в її розквіті. Сформувані громадянське бачення світу – одна з найважливіших проблем навчання. На всіх уроках вивчення сучасного та минулого країни він намагається пробудити у вихованців почуття – «Батьківщина – своє, дороге, безцінне; щастя Батьківщини – це моє щастя, її горе – моє горе».

У Павлиській середній школі була розроблена й застосована система самоосвіти й самовиховання, яка об'єднувала навчання й громадянську самоосвіту, виховання й самовиховання, що в сукупності спиралися на вже сформований на той час рівень людської гідності й самоповаги вихованця. Самовиховання як складне й системне явище стосувалося не лише моральності, а й навчання праці, дисципліни, фізичного розвитку, стосовно яких були розроблені програми, поради, визначені напрями дій, яких мав дотримуватися учень.

У процесі виховання майбутнього громадянина актуальності набували такі форми діяльності, як: лекційно-лабораторна система занять, практичних, творчих робіт, уроки творчої розумової праці, уроки самостійної роботи, диспути. Лекційно-лабораторна система уроків у старших класах, що склалась в Павлиші, передбачала таку методику розумової праці: застосування уже набутих знань для «здобування» нових; самостійний аналіз фактів, предметів, явищ; самостійна розробка, уміння застосовувати знання, виконання практичних завдань і уміння досліджувати явища та процеси. Самостійне дослідження практично-орієнтовного навчання учнів підтримувалось їхньою діяльністю як керівників відповідних гуртків, що працювали у школі, лекторів для

тематичних вечорів, що проводилися школою для павлишан. Цьому напряму роботи у школі надавалося особливого значення.

Важливою формою підготовки школярів до життя були бесіди про громадянськість, які проводилися (не більш як дві на чверть) протягом навчання дітей у школі з першого по десятий клас. Мета цих бесід полягала в тому, щоб донести до учня розуміння величі, духовної краси, героїзму, благородства, вірності високим ідеалам і на цій основі затвердити почуття самоповаги і великої відповідальності за все, що він робить зараз і що належить йому зробити у майбутньому.

Важливою формою підготовки школярів до життя В. О. Сухомлинський вважав виробничі екскурсії, які дають можливість не лише побачити різні машини, але й спостерігати за їх роботою, дізнатися, про механізм полегшення праці людини. Педагог розробив рекомендації з підготовки та проведення виробничих екскурсій на об'єкти з новою технікою, прогресивними технологіями, належною організацією праці.

З'ясовано, що особливу роль у підготовці школярів до життя виконували самодіяльно-творчі об'єднання, в яких відбувався обмін духовними цінностями, який давав естетичне задоволення, насолоду його учасникам. Під час походів, екскурсій, ігор, змагань, відпочинку, старші учні керували такими об'єднаннями, в яких відбувалася різноманітна діяльність, а також драматичними, хоровими, балетними колективами молодших школярів, гуртками живопису, скульптури, різьблення, художнього вишивання тощо. Світ людських взаємин дуже складний: це дотримання встановлених і закріплених традиціями звичаїв сімейного життя, необхідність виконувати правила, які регулюють поведінку, стимулюють і водночас обмежують потреби, розвивають інтереси. Саме в такому середовищі дитина отримує уроки громадянськості.

Ефективним методом підготовки юнаків та дівчат до життя В. О. Сухомлинський вважав поради та настанови батьків, бесіди про виховання дітей. Розвиваючи відповідні ідеї А. С. Макаренка, він довів, що такі бесіди повинні бути наповнені теплотою, душевністю, батьківською турботою про своїх вихованців. При проведенні етичних бесід з даної проблеми необхідні чуйність і глибока повага вчителя до інтимного світу учня. Найменше вторгнення у сферу особистого життя буде стіною між учнем і вчителем. В. О. Сухомлинський вважав, що «вивертання» серця підлітка, юнака, надмірний інтерес до сокровеного, прагнення дізнатися, в чому він сам собі соромиться зізнатися – ознака педагогічного безладу.

Проблему підготовки учнів до створення сім'ї, як один із напрямів підготовки їх до життя, В. О. Сухомлинський вважав особливо актуальною для старших школярів. Підготовка до подружнього життя повинна широко здійснюватися як в процесі навчальної, так і позанавчальної роботи з юнаками і дівчатами. Важливе місце у вихованні моральної готовності

учнів до сімейного життя В. О. Сухомлинський відводив урокам літератури, історії батьківщини, музики.

Учений розробив та упровадив курс підготовки старшокласників до сімейного життя – прообраз сучасного шкільного предмету «Етика і психологія сімейного життя». В. О. Сухомлинському належить ідея організації психолого-педагогічних семінарів для батьків, які набули широкого використання у 70-80-і роки ХХ ст. Циклами систематичних лекцій у Павлиші були охоплені всі, від молодят до батьків випускників. Цей курс був розрахований на 250 годин і включав в себе всі основні питання педагогіки та психології.

У трудовому вихованні В. О. Сухомлинський застосовував такі форми і методи, як організація й проведення уроків мислення на природі, різноманітну позакласну та гурткову роботу, де могли вільно розвиватися здатності та схильності дітей до трудової діяльності.

З метою підготовки дитини до життя В. О. Сухомлинський доповнював навчальний процес різноманітною позакласною і позаурочною діяльністю. Особливе місце в цьому процесі В. О. Сухомлинський відводив учителям, як зразку, провіднику і носію моральних цінностей, а також батькам.

У процесі наукового пошуку було встановлено, що у сучасних загальноосвітніх закладах України використовується досвід В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя, який було накопичено у Павлиській загальноосвітній школі I-III ступенів, яка і сьогодні носить ім'я славетного педагога. Головна мета школи полягає в тому, щоб виховати своїх учнів справжніми Людьми. Цьому сприяють вся система роботи школи, діяльність кожного педагога.

За багато років уже після смерті великого педагога Павлиська школа підготувала до життя сотні юних громадян-трудівників української держави, які стали справжніми людьми, досягли вагомих успіхів у своїй роботі, прославили її ім'я. Роками склалася в школі система виховної роботи, вона коригувалась і змінювалась з часом, але основа її – заходи, започатковані В. О. Сухомлинським.

Ще один навчальний заклад, у якому і сьогодні широко втілюються педагогічні ідеї щодо підготовки школярів до життя, це Олександрійське педагогічне училище ім. В. О. Сухомлинського Кіровоградської області. Училище ставить завдання – закласти підвалини основ наук, сформувати у молодого спеціаліста початкові навички до наукових пошуків в педагогічній діяльності. Головний напрям діяльності училища – підготовка майбутнього трудівника.

З огляду на проблему, яка вивчається, цікавим є досвід Українського коледжу ім. В. О. Сухомлинського у м. Києві. Директор коледжу – член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук

В. М. Хайруліна. У цьому навчальному закладі втілено досвід В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до дорослого життя. Це виражається в тому, що заклад має ранню профілізацію та профорієнтацію. До головних завдань коледжу належать: виховання і навчання на основі природних задатків учнів; формування свідомої, самодостатньої, активної, успішної та корисної для суспільства особистості та громадянина; розкриття і розвиток творчих здібностей коледжан; професійна підготовка випускників коледжу поєднана з високою громадянською позицією; забезпечення учнів необхідними знаннями загальноосвітньої школи; формування у коледжан безпечної поведінки, навичок здорового способу життя, усвідомлення ними відповідальності за власне життя та здоров'я.

У загальноосвітній школі I-III ступенів № 17 м. Кіровограда також творчо використовується педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського. Тут уміло формуються знання, уміння і практичні навички, тісно поєднуються навчання з продуктивною працею. Зокрема, вчителька М. В. Дернова вміло й наполегливо вивчає своїх учнів, адже від її таланту, майстерності, відданості справі залежить, якими вони вступлять у самостійне життя. Тому вчителька постійно піклується про виховання в учнів любові до праці, людей праці, готує їх до самостійного життя.

У Комишуватській загальноосвітній школі Новоукраїнського району Кіровоградської області реалізується педагогічний досвід В. О. Сухомлинського щодо формування в дітей інтересу до сільськогосподарської праці, вивчення техніки, народних ремесел, охорони довкілля. Проводяться уроки мислення на природі під назвою «Жива душа природи», свято «Прийом у юні хлібороби».

У школі діє багато гуртків, серед них є танці, вокал, музика, фольклор. Цілий рік готують школярів до свята врожаю: вирощують овочі на дослідній ділянці, готують костюми, поробки з природного матеріалу, складають казки, розучують дитячу оперу «Ходить гарбуз по горду», зустрічаються з хліборобами. Зазначене свято – підсумок багатомісячної діяльності.

У Світловодській спеціалізованій загальноосвітній школі I-III ступенів Кіровоградської області № 7, наслідуючи ідеї педагога-майстра, учителі прагнуть, щоб життя школярів було змістовним і цікавим. Традиційно в закладі проводяться творчі тижні, присвячені В. О. Сухомлинському. Складовими таких тижнів є круглі столи, педагогічні читання, уроки мислення в природі, складання казок, тематичні виховні години для дітей за творами Василя Сухомлинського. У школі проводяться свята Книги, Врожаю, Казки, Добрих справ, виставки квітів «Шана вчителю-творцю».

НВК «Бобринецька гімназія» здійснює компетентнісний підхід до формування особистісних рис громадянина України, розвиток його

духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, економічної, правової, трудової, політичної культури.

У Новоградівській загальноосвітній школі I-III ступенів педагогічний колектив працює над проблемою «Гуманізація навчально-виховного процесу на основі творчого провадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського». У школі організуються родинні свята, свято Матері, Хліба, Врожаю, Книги, рідної мови, дні відкритих дверей.

У Йосипівському НВК в основу роботи покладено положення гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського, а саме: людина – найвища цінність, що визначає весь сенс виховання; любов до дітей – головний засіб навчально-виховного процесу; культ природи, природа як найважливіший засіб виховання почуття прекрасного і гармонії.

Отже, підсумовуюче вищевикладене, зазначимо, що у ході проведеного дослідження отримано такі **висновки**:

У дослідженні вперше подано цілісний аналіз проблеми підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського.

1. Систематизація та аналіз історіографічного масиву дає змогу констатувати, що у вітчизняній історії педагогіки комплексні, узагальнені праці з досліджуваної проблеми відсутні. Натомість існуюча джерельна база створює належне підґрунтя для всебічної розробки проблеми підготовки учнів до життя в творчій спадщині та діяльності В. О. Сухомлинського, що представлена у вигляді ретроспективного аналізу теоретичних питань та досвіду.

Аналіз теоретичних аспектів підготовки школярів до життя, які викладені у творчій спадщині В. О. Сухомлинського, довів, що під поняттям «підготовка учня до життя» В. О. Сухомлинський розумів таку організацію шкільного життя, яке спрямоване на виховання особистості, людини, громадянина, майбутнього працівника, творця, батька або матері.

2. Установлено, що В. О. Сухомлинський з метою успішної підготовки школярів до життя пропонував: вдале поєднання розумової і фізичної праці; педагогічно доцільну організацію трудового виховання і навчання учнів; допомогу у їх професійному самовизначенні; організацію сімейного і патріотичного виховання; прищеплення учням загальнолюдських і національних цінностей; передачу молодому поколінню духовної культури сім'ї, її звичаїв та традицій; виховання людини-громадянина як основну мету підготовки учнів до життя; допомогу в процесі соціалізації особистості; повагу до дитини, розвиток її задатків, інтересів, нахилів; формування кращих рис особистості, культури її поведінки та уявлень про головні моральні поняття тощо.

3. Узагальнено зміст форм і методів підготовки школярів до життя в Павлівській середній школі. У процесі дослідження було встановлено, що В. О. Сухомлинський готував школярів до життя методом проведення з

ними урочної та позаурочної роботи, розробив та застосував систему самоосвіти та самовиховання. Широкого використання набували такі форми діяльності з учнями, як: лекційно-лабораторна система занять, практичні заняття, творча робота, уроки розумової праці, самостійна робота, диспути, виробничі екскурсії, самодіяльно-творчі об'єднання, походи, ігри, змагання, бесіди та настанови стосовно сімейного, громадянського та трудового виховання учнів.

4. До перспектив використання творчої спадщини В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя в сучасних загальноосвітніх закладах України віднесено:

- переорієнтацію освітнього процесу від моделі «школи навчіння» до «школи мислення», яка прилучає учня до першоджерела думки – світу природи;

- розуміння навчання як емоційно насиченого процесу самостійного пошуку знань – учити дитину вчитися, дати відчутти радість розумової праці, радість пізнання, радість успіху в навчанні як джерела внутрішніх сил дитини, що народжують енергію для подолання труднощів;

- визначення ефективності патріотичного виховання, яка вимірюється тим, «наскільки глибоко ідея Батьківщини оволодіває особистістю, наскільки яскраво бачить людина світ і саму себе очима патріота»;

- додання виховного значення навчанню: виховання розуму, виховання пам'яті (гармонія думки й зусиль пам'яті), виховання звички «трудитися розумово», – як відчуття внутрішньої волі, гармонії із самим собою;

- визначення місії учителя, його місця й ролі в процесі побудови суб'єкт-суб'єктної взаємодії дорослого й школяра в межах становлення дитячо-дорослої спільності, коли шлях засвоєння знань представлено рухом: «знання вчителя – почуття вчителя – почуття учня – знання учня».

З'ясовано, що дані засадничі ідеї педагогічної системи В. О. Сухомлинського сполучені із пріоритетними положеннями «Нової української школи», які орієнтують вчителів на забезпечення «різнобічного розвитку дитини, виховання й соціалізацію її як особистості, що усвідомлює себе громадянином України, здатної до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готової до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із теорією та практикою підготовки учнів до життя. З огляду на це, перспективним є здійснення порівняльного аналізу питань підготовки

школярів до життя на різних етапах розвитку українського суспільства. Крім того, актуальним у сучасних умовах з огляду на проблему, що досліджується, є вивчення спадщини відомих українських педагогів та просвітників.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

Наукові праці, в яких викладені основні результати дослідження:

1. Батрун І. В. Підготовка майбутніх батьків у педагогічному досвіді В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – Вип. 25(78). – С.9-15.

2. Батрун І. В. Виховання людини-громадянина як компонент підготовки до життя в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2012.– Вип. 26(79). – С.10-16.

3. Батрун І. В. Виховання особистості школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського як мета підготовки до дорослого життя / І. В. Батрун // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – Вип. 27(80). – С.23-28.

4. Батрун І. В. Питання трудової підготовки школярів до життя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – Х. : Цифрова друкарня №1, 2013. – Вип. 43. – С. 157-166.

5. Батрун І. В. Питання підготовки школярів до життя в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Імідж сучасного педагога. – 2013. – Вип. 7(136). – С.35-39.

6. Батрун І. В. Освіченість як чинник розвитку особистості школярів у спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогічна майстерня. – № 4(40). – 2014.– С.2-6; №5 (41). – 2014.– С.12-14.

7. Батрун І. В. Творче використання досвіду В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя в сучасних загальноосвітніх закладах України / І. В. Батрун // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Вип. 27. – С.23-30.

8. Батрун И. В. А. С. Макаренко и В. А. Сухомлинский о подготовке молодого поколения к взрослой жизни (по материалам книги О. В. Сухомлинской «Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические

апокрифы») / И. В. Батрун // Педагогика А. С. Макаренко: воспитание и жизнь (достижения и проблемы): сб. научн. трудов. – Нижний Новгород: НИУ РАНХ и ГС, 2013. – С.112-115.

9. Батрун І. В. Соціалізація дитини в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогічна майстерня. – 2017. – № 11 (83). – С. 31-34.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Батрун І. В. Підготовка школярів до здорового способу життя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту // Матеріали V Міжнародних та XIX Всеукраїнських педагогічних читань у м. Донецьку (11-12 жовтня 2012 року). – У 4-х т. – Донецьк: Витоки, 2012. – Т. 1. – С. 157-161.

11. Батрун І. В. Форми і методи розвитку творчої особистості школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Наукові записки: зб. наук. пр. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013.– Вип. 123. – Т. 2. – С. 38-42. – (серія: Педагогічні науки).

12. Батрун І. В. В. О. Сухомлинський о життєвих орієнтаціях шкільної молоді / І. В. Батрун // Молодь в умовах нової соціальної перспективи // Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції в м. Києві (14-15 травня 2013 р.). – К., 2013.– С. 123-131.

13. Батрун І. В. Проблеми підготовки школярів до життя у творчій спадщині В. О. Сухомлинського / І. В. Батрун // Матеріали наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи (13 травня 2014 р.). – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. – С.72-73.

14. Батрун І. В. Погляд В. О. Сухомлинського на проблему підготовки школярів до здорового способу життя / І. В. Батрун // Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти в Україні // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (1-2 жовтня 2014 р.). – Х. : НТУ «ХП», 2014. – С.37-38.

15. Батрун І. В. Освітня практика Василя Сухомлинського / І. В. Батрун // Педагогічна персоналістика: теорія, історія, освітня практика // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (25 лютого 2016 р.), присвяченої 160-річчю від дня народження С. Русової. – Івано-Франківськ, 2016. – С.108-113.

16. Батрун І. В. Виховання громадянськості школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського як основна мета підготовки до життя / І. В. Батрун // Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. та XXIII Всеукр. педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Щоб

у серці жила Батьківщина» (15-16 вересня 2016 р.). – Луцьк : Надстир'я, 2016. – С.15-19.

АНОТАЦІЇ

Батрун І. В. Проблема підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, МОН України, Харків, 2018.

У дисертації представлено цілісний аналіз проблеми підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського. Визначено сутність поняття «підготовка до життя», його структуру та складові.

У процесі наукового дослідження схарактеризовано теоретичні положення В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя, описана еволюція педагогічних поглядів педагога, яка сприяла трансформації моделі підготовки школярів до дорослого життя від школи знань до моделі трудової школи, як основи підготовки учнів до життя; визначено особливості підготовки школярів до життя на різних етапах шкільного виховання та навчання, які розглядаються як цілеспрямований поетапний процес формування гармонійної особистості, яка може успішно соціалізуватися у дорослому житті, займати позицію громадянина, працівника, батька й матері, які відповідають потребам суспільства та самої людини.

Узагальнено форми і методи підготовки школярів до життя в Павлівській середній школі, а також розкрито перспективи використання творчої спадщини В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя у сучасних загальноосвітніх закладах України.

Ключові слова: підготовка до життя, творча спадщина, форми, методи, Павлівська середня школа, В. О. Сухомлинський.

Батрун І. В. Проблема подготовки школьников к жизни в творческом наследии В. А. Сухомлинского. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, МОН Украины, Харьков, 2018.

В диссертации представлены целостный анализ проблемы подготовки школьников к жизни в творческом наследии В. А. Сухомлинского. Определена сущность понятия «подготовка к жизни», его структура и компоненты.

Обобщен опыт, формы и методы подготовки школьников к жизни в Павлышской средней школе, а также раскрыты направления использования творческого наследия В. А. Сухомлинского по подготовке школьников к жизни в современных общеобразовательных учреждениях Украины.

Анализ теоретических аспектов подготовки школьников к жизни, которые изложены в творческом наследии В. А. Сухомлинского доказал, что под понятием «подготовка ученика к жизни» В. А. Сухомлинский понимал такую организацию школьной жизни, которая направлена на воспитание личности, человека, гражданина, будущего труженика, творца, отца или матери.

Систематизация и анализ историографического массива констатирует, что в отечественной истории педагогики комплексные, обобщенные труды по исследуемой проблеме отсутствуют. В то же время существующая источниковедческая база создает основания для всесторонней разработки проблемы подготовки учеников к жизни в творческом наследии и деятельности В. А. Сухомлинского, которая представлена в виде ретроспективного анализа теоретических вопросов и опыта.

Установлено, что В. А. Сухомлинский с целью успешной подготовки школьников к жизни предлагал сочетания умственного и физического труда; педагогически целесообразную организацию трудового воспитания и обучения учащихся; помощь в их профессиональном выборе; организацию семейного и патриотического воспитания; привитие учеником общечеловеческих и национальных ценностей; передачу молодому поколению духовных, культурных, семейных обычаев и традиций; воспитание человека-гражданина как основную цель подготовки школьников к жизни; помощь в процессе социализации личности; уважение к ребенку; развитие его склонностей и задатков, интересов, увлечений; воспитание лучших качеств личности, культуры ее поведения и представлений о главных моральных понятиях.

В процессе исследования было установлено, что В. А. Сухомлинский готовил школьников к жизни методом проведения с ними урочной и внеурочной работы, разработал и внедрил систему самообразования и самовоспитания. Широкого распространения получили такие формы деятельности с учениками, как: лекционно-лабораторная система занятий, практические занятия, творческая работа, уроки умственного труда, самостоятельная работа, дискуссии, производственные экскурсии, самодеятельно-творческие объединения, походы, игры, соревнования, беседы и рекомендации относительно семейного, гражданского и трудового воспитания учеников.

К перспективам использования творческого наследия

В. А. Сухомлинского по вопросам подготовки школьников к жизни в современных общеобразовательных заведениях Украины можно отнести: переориентацию образовательного процесса от «модели учения» к «школе мышления», которая приобщает ученика к первоисточнику мысли – миру природы; понимание обучения как эмоционально насыщенного процесса самостоятельного поиска знаний – научить ребенка учиться, дать почувствовать радость умственного труда, радость познания, радость успеха в учебе как источника внутренних сил ребенка, который рождает энергию для преодоления трудностей; определение эффективности патриотического воспитания; придание воспитательного значения обучению: воспитание ума, воспитание памяти (гармония мысли и усилий памяти), воспитание привычки «трудиться умственно»; определение миссии учителя, его места и роли в процессе построения субъектно-субъектного взаимодействия взрослого и ребенка в пределах становления детско-взрослой общности, когда путь усвоения знаний представлено движением: «знание учителя – чувство учителя – чувство ученика – знание ученика».

Данные основополагающие идеи педагогической системы В. А. Сухомлинского созвучны с приоритетными положениями «Новой украинской школы», которые ориентируют учителей на обеспечение «всестороннего развития ребенка, воспитание и социализацию его как личности, который осознает себя гражданином Украины, способен к жизни в обществе и цивилизованному взаимодействию с природой, стремится к самосовершенствованию и обучению в течении жизни, готов к сознательному жизненному выбору и самореализации, трудовой деятельности и гражданской активности».

Проведенное исследование не исчерпывает всех проблем, связанных с теорией и практикой подготовки школьников к жизни. Исходя из этого, перспективным является осуществление сравнительного анализа вопросов подготовки школьников к жизни на разных этапах развития украинского общества. Кроме того, актуальным в современных условиях с учетом исследуемой проблемы является изучение наследия известных украинских педагогов и просветителей.

Ключевые слова: подготовка к жизни, творческое наследие, формы, методы, Павлышская средняя школа, В. А. Сухомлинский.

Batrun I. V. The problem of preparing students for life in the creative heritage of V.O. Sukhomlynskyi. – Manuscript.

The thesis for the Degree of Ph.D. in Pedagogy, specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2018.

The thesis presents a holistic analysis of the problem of preparing students for life in the creative heritage of V.O. Sukhomlynskyi. The essence of the concept “preparing for life”, its structure and components have been determined.

In the course of the scientific research the theoretical positions of V. O. Sukhomlynskyi about the preparing students for life have been characterized; the evolution of his pedagogical views, which contributed to the transformation of the model of preparing students for adulthood from the school of knowledge to the model of the school of work as the basis for preparing students for life, has been described; the peculiarities of preparing students for life at different stages of school education and training, which are considered as a purposeful, gradual process of the formation of a well-integrated personality who can be successfully socialized in adulthood, be a citizen, an employee, a parent, which meet the needs of the society, have been considered.

The forms and methods of preparing students for life in Pavlysh secondary school have been generalized, as well as the prospects of using V. O. Sukhomlynskyi's creative heritage to prepare students for life in modern educational institutions of Ukraine have been determined.

Keywords: preparing for life, creative heritage, forms, methods, Pavlysh secondary school, V. O. Sukhomlynskyi.